

REZYUME. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilini tezkor o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari o'rganilgan. Tadqiqotda o'yin asosidagi o'qitish, vizual va audio materiallar kabi tezkor o'rgatish texnologiyalari qo'llanilib, o'quvchilarning tilni o'zlashtirish darajasini oshirish maqsad qilingan. Olingan natijalar ko'rsatdiki, tezkor o'qitish usullari boshlang'ich ta'lim jarayonida samarali bo'lib, o'quvchilarning lingvistik ko'nikmalarini tez va samarali shakllantirishga imkon beradi. Maqola natijalari o'quv jarayonida tezkor o'rganish metodlarini qo'llashning amaliy ahamiyatini ko'rsatib beradi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье изучены методы развития навыков быстрого изучения английского языка учащимися начальных классов. В исследовании использованы такие технологии оперативного обучения, как игровое обучение, визуальный и аудиоматериалы, целью которых является повышение уровня овладения языком учащихся. Полученные результаты показали, что методы экспресс-обучения эффективны в процессе начального образования и позволяют быстро и эффективно формировать языковые навыки учащихся. Результаты статьи показывают практическую значимость применения методов быстрого обучения в учебном процессе.

SUMMARY. This article examines the methods of developing English language skills in elementary school students. The study employed operational learning technologies such as game-based learning, visual and audio materials aimed at improving students' language proficiency. The results obtained showed that the methods of express learning are effective in the process of primary education and allow students to quickly and effectively develop their language skills. The results of the article demonstrate the practical significance of applying rapid learning methods in the educational process.

PEDAGOGIK PROGNOTIKANING O'QITUVCHI FAOLIYATIDA TUTGAN O'RNI HAMDA KOMPONENTLARINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

T.Q.Seytmuratova – *tayanch doktorant*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: prognoz, pedagogik prognozika, pedagogik prognoztik komponentlik, zamonaviy pedagogika, pedagogik texnologiyalar.

Ключевые слова: прогноз, педагогическое прогнозирование, компонент педагогического прогнозирования, современная педагогика, педагогические технологии.

Key words: forecast, pedagogical forecasting, pedagogical forecasting component, modern pedagogy, pedagogical technologies.

Pedagogik texnologiyalarning keng diapazonli bo'lishi Davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim oluvchilarga taqdim etiladigan o'quv materiallarining maksimum miqdoridagi ijodiy hamda evristik darajalarini belgilash imkonini beradi. Shu ma'noda, pedagogik prognozika tafakkur doirasida bugungi kunga qadar hukmron bo'lib kelayotgan quruq metodizmdan voz kechishi kerak. Bu demak, ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarishda pedagogik texnologiyaning ustuvorligini ta'minlashdan iboratdir.

“Pedagogik prognozika” fanining maqsadi – bo'lajak mutaxassisning pedagogik prognoztik madaniyatini shakllantirishni, ilm-fan rivojining strategiyasini oldindan belgilash va uning afzalliklarini oydinlashtirish malakalarini shakllantirishni ta'minlashdir. Prognozni ishlab chiqish jarayoni prognozlash deb ataydi. Pedagogik prognozlash (bashoratlash) – bu pedagog-tadqiqotchining ekstrapolyatsiya (*bashoratlash-tirilayotgan ob'yektining oldingi va hozirgi kundagi rivojlanish tendentsiyalarini o'rganish va ulardan kelajakni sharhlashda foydalanish*), modellashtirish, ekspert bahosi kabi metodlarga asoslangan ta'limiy-tarbiyaviy tizimni rivojlantirishni bashoratlashga, pedagogik nazariyalarni rivojlantirishga hamda pedagogik voqelik va jarayonlarni bashoratlashga qaratilgan ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatidir.

Prognoz – bu istiqboldagi voqea, hodisalarning ilmiy modeli hisoblanadi, ya'ni kelajakda obyektning ehtimoliy holati haqida yoki bu holatga erishishning muddatlari va alternativ yo'llari haqida ilmiy

asoslangan fikrlar, mulohazalar. Prognozlarni ishlab chiqishning qo'yidagi usullari mavjud: a) ekspertlarning bevosita va sirtidan, individual va jamoaviy so'rovlariga asoslangan – *ekspertiza*;

b) *ekstrapolyatsiya va interpolyatsiya* – obyektning avvalgi rivojlanishi o'rganish va ushbu rivojlanishning o'tmishdagi va hozirgi kundagi qonuniyatlarini kelajakka ko'chirib o'tish va prognozning avvalgi muddatlarini asoslash davomiyligida bashorat qilinayotgan hodisani ko'rsatkichlarini rivojlanishining dinamik qatorlarini shakllantirish;

v) *modellashtirish* – o'zgarishlarning mavjud yoki miqyoslari va yo'nalishlari to'g'risidagi bilvosita ma'lumotlar bo'yicha kutilayotgan yoki istalayotgan o'zgarishlarni hisobga olgan holda obyektning modelini shakllantirish va tadqiq etish [1:3].

Pedagogik prognozika yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ta'lim amaliyotiga tatbiq etish jarayonida didaktik birliklar orasidagi ob'yektiv shart-sharoitlar, barqaror holatlarni hamda qonuniyatlarni hisobga oladi. Chunki didaktik birliklar orasidagi barqaror qonuniyatlarni hisobga olmasdan turib, pedagogik texnologiyani joriy etishning yo'l va vositalarini kashf etish mumkin emas.

Pedagogik prognozika pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga intensiv tarzda qo'llash mexanizmini yaratgandagina, ta'lim tizimida mavjud bo'lgan barcha holatlarni qamrab olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki pedagogik texnologiya pedagogik prognozika orqali uzluksiz ta'lim tizimini muvofiqlashtirishga yo'naltirilgan har qanday

nazariyani amaliyotda qo'llashning eng qulay va samarali vositasidir.

Pedagogik prognostika shaxsni xar tomonlama rivojlantirish qonuniyatlariga asoslangan holda Davlat ta'lim standarti doirasida ta'lim mazmuni negizining minimal hamda maksimal, ya'ni ijodiy va evristik, shuningdek, ta'limning muayyan darajalarini egallanganlik o'zlashtirilganlik natijalarini belgilab beradi.

Pedagogik prognostika bitiruvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablarni aniqlashda masalaga shaxs manfaatlari, shaxs, davlat va ja-miyat, fan, ishlab chiqarish ehtiyojlari nuqtayi nazaridan yondashilishini ta'minla lozim.

Pedagogik prognostika ta'lim oluvchilarning tayyorgarlik darajasi, shaxsiy sifatleri, ko'nikmalari, ixtisoslikka oid bilimi haqidagi axborotlarning aniqligi hamda valitligini ta'minlashni nazarda tutib, nazoratning yangidan-yangi, samarali usullarini taklif qilishga erishishi talab etiladi. Bunda ta'lim oluvchilarning o'quv-biluv faoliya-tini nazorat qilishning yangi va mukammal texnologiyalarini ishlab chiqish hamda taqdim etish ko'zda tutiladi [2:5].

Zamonaviy pedagogika fani ta'limning innovatsion rivojlanishini ta'minlaydigan yangi vazifalar majmuini hal qiladi. Kelajakda qanday pedagog xodimga ehtiyoj seziladi degan savolga javob topmasdan turib, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish, ta'lim mazmunini takomillashtirish, o'qitishning yangi maqsad va vazifalarni belgilash mumkin emas. Nazariyotchi olimlar, bir tomondan, xalqaro sifat standartlariga mos keladigan umumiy va kasb-hunar ta'limi tizimini yaratishga intilishlari kerak bo'ladi, boshqa tomondan, milliy madaniy an'analarni saqlab qolishlari kerak. Kelajakdagi ta'lim tizimining loyihalarini amalga oshirishda professional va pedagogik hamjamiyat qanday qiyinchiliklarga duch kelishini tasavvur qilishi, shuningdek samarasiz rivojlanish strategiyalaridan foydalanish usulini takrorlamasligi hamda innovatsion amaliyotga o'z vaqtida kerakli tuzatishlar kiritish kerak. Ushbu masalalar fanning yangi sohasi – ilmiy prognozlashning diqqat markazida turibdi. Ta'lim bilan bog'liq ilmiy prognozlersiz, kelajak rivojini boshqarish mumkin emas. Ilmiy prognozlash kibernetikaning postulatlariga asoslanadi, unga ko'ra har bir tizim bir vaqtning o'zida ham ishlaydi, ham rivojlanadi. Shuning uchun, ilmiy prognozlash muammolari har doim bu ikki aspektga murojaat qiladi.

Prognozlarning yo'nalishi ularning qo'llanilish sohasining o'ziga xosligi bilan belgilanadi. Ta'lim sohasiga nisbatan esa ta'limiy prognozlash va pedagogik futurologiya kabi atamalar qo'llaniladi. Ushbu yo'nalish pedagogik innovatsiyalarning nazariy va uslubiy asoslarini ishlab chiqish, yangiliklar va yangiliklarni joriy qilish usullarini taklif qilish, innovatsiyalarni ishlab chiquvchilar va buyurtmachilarning harakatlarini muvofiqlashtirish

uchun mo'ljallangan. Buyurtmachilar ommaviy iste'mol qilishga mo'ljallangan yangi yoki innovatsion mahsulotni ishlab chiqish va amalga oshirishning barcha bosqichlarida ishtirok etadigan ta'limni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadilar. Hattoki, jamiyat rivojining yangi ehtiyojlari bilan bog'liqlikda ishlab chiqilgan yangi ta'limiy innovatsiyalar ham muammoni ma'lum darajada hal qilishga imkon beradi, ammo to'liq bartaraf eta olmaydi.

Pedagogika fani har doim muayyan darajada shartli ravishda fundamental, shuningdek, vaqtincha ahamiyatga ega bo'lgan har xil vazifalarni hal qilib kelgan. Fundamental vazifalarga qonunlar, qonuniyatlar, tamoyillar, didaktik qoidalar va boshqalarni tadqiq qilish kiradi [6, 7].

Vaqtinchalik ahamiyatga ega bo'lgan muayyan darajadagi vazifalar pedagogik muammoning shoshilinch ravishda zaruriy tomonlarini ishlab chiqish zarurati nuqtayi nazaridan hal etiladi. Bunga o'quv maqsadlari uchun elektron resurslar kutubxonalarini yaratish, yangi avlod ta'lim standartlari va pedagogik professionalizm standartlarini ishlab chiqish, o'qituvchilar uchun odatdagi stresslarni aniqlash va ularni engish yoki kamaytirish yo'llarini aniqlash, ta'lim oluvchilarning sog'lig'ini saqlash muammolari bo'yicha o'qitishning didaktik asoslarini yaratish, ta'lim oluvchilarning kasb tanlashiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, maktab munosabatlari tizimida odatda nizolarning tabiati va sabablarini ochib berishlar kiradi [8].

Ta'lim sohasida standartlashtirish konsepsiyasining umumiy uslubiy jihatleri turli jihatlarida juda aniq ko'rinadi. Biroq, turli moslamalarni va hodisalarga nisbatan standartlashtirish g'oyalari amalga oshirilishi darajasi juda farq qiladi. Biz balki sezilarli malka oshirish uchun, uning normal holatda ishlashi uchun emas, balki faqat zarar yetkazmagan holda standartlash orqali real obyektlar haqida, yana o'ziga xos, imkoniyati va ta'lim standartlashtirish muhtoj haqida gapirish kerak va bu yoki boshqa ta'lim va pedagogik tadbirlarning yakuniy samaradorligi hisoblanadi.

Xulosa. Pedagogik prognostika - bu ta'lim tizimining rivojlanishini oldindan bashorat qilish va unga mos ravishda pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish jarayonidir. Uning asosiy maqsadi ta'lim va tarbiya jarayonini samarali boshqarish, yangi pedagogik metodlarni ishlab chiqish va joriy etishdan iborat. Pedagogik prognostika, o'z navbatida, ta'lim oluvchilarning shaxsiy va ixtisoslikka oid sifatlarini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish va pedagogik jarayonni optimallashtirishni ta'minlaydi. Zamonaviy pedagogik bilimlar va metodologiyalar, xususan, prognozlash va ekspert baholash kabi usullar orqali ta'lim sohasidagi strategik qarorlar qabul qilinadi. Shu bilan birga, pedagogik prognostika ta'limning yuqori sifatini ta'minlash va jamiyat ehtiyojlariga mos keladigan kelajakdagi mutaxassislarni tayyorlashda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar

1. Jo'raev R.H., Taylaqov N.I. Axborotlashgan ta'lim muhiti–o'qitish samaradorligini oshirish vositasi. // Uzluksiz ta'lim. 2004. №3. 3-7-b.
2. G'ulomov. X.R. Raimov. va boshqalar. Ta'lim–tarbiya sifati va qirralari. – T.: «Fan va texnologiyalar», 2004.
3. Taylaqov N.I. Uzluksiz ta'lim tizimi uchun informatikadan o'quv adabiyotlari yangi avlodini yaratishning ilmiy pedagogik asoslari. Monografiya. –T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat nashriyoti, 2005.
4. Tolipov O'., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – T.: «Fan», 2005.
5. Anikeeva N.P. Jamoadagi ruhiy muhit. -T.: «O'qituvchi» 1993.
6. Osnova pedagogicheskogo masterstva Pod redakstiev. A.Zyazuna. -M.: «Просвещение», 1989.
7. Kan-Kalik V.A., Nikandrov N.D. Pedagogicheskoe tvorchestvo. -M.: «Pedagogika», 1990.

REZYUME. Maqolada pedagogik prognostikaning o'qituvchi faoliyatida tutgan o'rni va komponentlarini rivojlantirish zaruriyati haqida soz yuritiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье говорится о необходимости разработки роли и компонентов педагогической прогностики в деятельности учителя.

SUMMARY. The article discusses the role of pedagogical prognostics in teacher activity and the need to develop its components.

“REFLEKSIV YONDASHUV”, “AXBOROT” VA “AXBOROT BILAN ISHLASH MALAKASI” TUSHUNCHALARINING ILMIY PEDAGOGIK TAHLILI

O.M.Temirov – *tayanch doktorant*

Namangan davlat universiteti

Tayanch so'zlar: refleksiv yondashuv, axborot, axborot bilan ishlash malakasi, axborot hajmi, axborot oqimi, analiz-sintez, munosabat, pedagogik faoliyat, bo'lajak o'qituvchi.

Ключевые слова: рефлексивный подход, информация, навыки работы с информацией, объем информации, поток информации, анализ-синтез, отношение, педагогическая деятельность, будущий учитель.

Key words: reflexive approach, information, information skills, information volume, information flow, analysis-synthesis, attitude, pedagogical activity, future teacher.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yangi tahririning VII bob 33-moddasida ta'kidlab o'tilganidek, “Har kim fikrlash, so'z va e'tiqod erkinligi huquqiga ega. Har kim istalgan axborotni izlash, olish va tarqatish huquqiga ega” [1].

Ma'lumki, axborot har bir shaxs uchun qulay ta'sirchan manba hisoblanadi. Turli ko'rinishlarda yetkazilgan axborotning eng oddiy usullari ham shu qadar ta'sirchan kuchga ega bo'lishi mumkinki, uning nojo'ya ta'sirini hech kim sezmasligi, oldini olmasligi, bir so'z bilan aytganda unga qarshi tura olmasligi mumkin. Insoniyat tajribasi shundan dalolat beradiki, har bir shaxs axborotni qabul qilmasdan, uni anglashga harakat qilmasdan yashay olmaydi. Bugungi axborotlashgan va kompyuter inqilobi mavjud bo'lgan jamiyatda axborotni saqlash, unga ishlov berish va uzatish texnik qurilmalar zimmasiga yuklatilganligi, shaxsda ayniqsa, ta'lim tizimida axborot bilan ishlash va undan samara foydalana olish mahoratini shakllantirish muammosini dolzarbligini yuzaga chiqaradi.

Tahlil va metodologiya. Refleksiv yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda axborot bilan ishlash malakalarini takomillashtirish xususida to'xtalar ekanmiz, ilmiy-pedagogik adabiyotlarda “refleksiv yondashuv”, “axborot”, “Axborot bilan ishlash malakasi” tushunchalarining yoritilishini ham ilmiy jihatdan tahlil qilish muhim deb hisobladik.

Tadqiqotimizning asosiy tushunchalaridan biri bu refleksiv yondashuv hisoblanadi. Tadqiqot muammosini nazariy va amaliy o'rganish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning axborot bilan ishlash malakalarini rivojlantirishda refleksiv yondashuv

zarurligi ma'lum bo'ldi. Bu esa, shaxsning refleksiv bilim va ko'nikmalarini axborot bilan ishlash malakalarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri sifatida belgilaydi. Mazkur holat eng avvalo, refleksiya jarayonini psixologik va pedagogik jihatdan har tomonlama chuqur o'rganishni va tahlil qilishni taqozo etadi [2].

Muhokama. Refleksiya – (lotincha “reflexio” – ortga qaytish, aks ettirish) bu inson ongi aktlari turlaridan biri, ya'ni ong harakati bo'lib, subyektning o'z (ichki) psixik tuyg'u va holatlarini bilish jarayoni sifatida qaraladi.

Refleksiya - bu ko'p jihatdan inson hayotining ontologik tomonini ifodalaydi va insonning o'ziga xos xususiyatlaridan biri hisoblanadi [3:382].

I.M.Syechenov o'zining «Bosh miya reflekslari» asarida refleksivlikka «ongli va ongsiz hayotning hamma hodisalari kelib chiqishi bo'yicha refleks demakdir» - deb hisoblaydi [4:19].

Pedagogik adabiyotlarda refleksiv jarayonlarni izohlashning ikki an'anasi ajratib ko'rsatiladi:

– kognitiv va hissiy kechinmalar mohiyatini izohlashga va ularni konstruksiyalashga olib keladigan ongning refleksiv tahlili;

– insonning o'z-o'zini va shaxslararo muloqot mazmunini tushunish refleksiyasi.

Refleksiya o'zini-o'zi anglashning tasvirlanishi, muloqot jarayonida sub'ektning suhbatdosh sifatida qanday qabul qilinayotganligini anglashi, sub'ektning muammoni va uning vujudga kelish sabablarini ko'ra olishi, aniqlashi, o'rganishi va tahlil qila olish qobiliyati [5:24].